

WEDERWOORD

MAAK VAN STEDEN KOSMOPOLITISCHE EMANCIPATIEMACHINES

Dirk Geldof

Processen van sociale verdringing, die armen uit de stad of uit bepaalde wijken jagen, zijn wenselijk noch toelaatbaar. Gentrifiëring voorstellen als motor van stadsvernieuwing is evenmin wenselijk. Met de besluiten van de discussietekst van Guy Baeten ben ik het eens. Maar dat geldt niet voor alle argumenten en voor de grondtoon. Steden versterken hoeft noch mag voor mij een louter middenklassenverhaal zijn. Vanuit een ecologische visie op sociale stadsontwikkeling daarom een reactie in tien stellingen, ter duurzame verrijking van stad en debat.

Stelling 1: decennia van middenklassenstadsvlucht waren en zijn nefast

Vlaanderen kent een traditie van anti-stedelijkheid. De baksteen in de maag van vele Vlamingen gedijt vaak het beste in het te verkavelen veld. Voor een deel van de Vlaamse middenklasse betekende maatschappelijk succes een nieuwbouwwoning in de rand van een stad of verder. Het eenzijdige huisvestingsbeleid stimuleerde eigendomsverwerving, het ruimtelijke beleid zette amper een rem op de verkavelingsdrift.

De decennialange stadsvlucht in de naoorlogse periode was nefast voor Vlaanderen én slecht voor onze steden. Verkaveling na verkaveling verdween de open ruimte en groeide de automobilititeit, want hoe raakte men anders weer in de stad om te werken, te winkelen of om uit te gaan?¹

¹ Zie reeds Geldof (1994).

Ook voor de steden vormde de selectieve stadsvlucht een bedreiging. Dat meer blanke gezinnen met jonge kinderen de stad verlieten en daardoor het bevolkingsaantal daalde, bete-

kende een aanlag op de stedelijke financiën. De financiële problemen van vele steden in de jaren 1980 en 1990 (en tot vandaag) vormen een hinderpaal voor sociale stadsvernieuwing (naast een schrijnend gebrek aan politieke prioriteit).

Ik ben het dus niet eens met Guy Baeten dat stadsvlucht enkel een middenklasseprobleem of perspectief is. Zowel vanuit sociaal als vanuit ecologisch oogpunt leidde de stadsvlucht de afgelopen decennia tot een ‘verstedelijking’ – of juist volbouwen – van bijna heel Vlaanderen, nefast voor de open ruimte en de mobiliteit. Ook het draagvlak van de steden verzwakte, zowel financieel voor de besturen als inzake sociaal kapitaal voor de bewoners en de wijken in de stad. Vanuit een ecologische visie moet men de druk op de steeds schaarsere open ruimte verminderen én steden te versterken. Daarom ben ik voorstander van een beleid dat de stads- (en ook de dorps-)kernen versterkt, in plaats van alles verder te laten uitwaaieren.

Stelling 2: de recente stijging van het aantal stadsbewoners is een historische kentering

Sinds het begin van de 21ste eeuw zien we een historische kentering in de grootste Vlaamse steden. Na decennialange bevolkingsdaling stijgt het aantal stadsbewoners opnieuw. In Antwerpen evolueerden we van 445.000 inwoners in 2000 naar ruim 463.000 inwoners in 2006. Gent groeide van 224.000 inwoners in 2000 naar meer dan 231.000 in 2006.

Drie factoren verklaren de plotse ommekeer in de stedelijke bevolkingscijfers. Ten eerste lijkt de stad voor jongeren en jonge gezinnen opnieuw iets aantrekkelijker als woonplek. Sommigen spreken ook van een terugkeer van jong bejaarden naar de stad, wanneer de kinderen het huis uit zijn en de woning buiten de stad te ruim en afgelegen wordt. Hierover ontbreken echter cijfers.

Ten tweede heeft de regularisatieoperatie van 1999-2000 een pak verborgen stadsbewoners boven water gebracht (Geldof, 2001). De regularisatie verkleinde kloof tussen de werkelijke en de wettelijke stad: een aantal van de verborgen bewoners zonder papieren werden officiële bewoners met papieren.

Ten derde krijgen de steden opnieuw een geboorteoerschot, opmerkelijk in tijden van vergrijzing. Dat zorgt zowel voor verjonging als voor verkleuring van onze steden. Een groeiend aantal kinderen in de Vlaamse steden groeit op in gezinnen met een andere etnische afkomst.

Hoe dan ook: de hernieuwde bevolkingstoename houdt nu al een vijftal jaren aan en weerspiegelt een trendbreuk. Dit vertaalt zich ook in een nood om de woonbehoeftenstudies ter herzien, omdat meer inwoners én gezinsverdunding de stedelijke woningmarkten verhitten.

Stelling 3: Achter de bevolkingstoename blijft een stadsvlucht van de middenklasse verborgen

Te gemakkelijk zet men meer inwoners op één lijn met het einde van de stadsvlucht: een te statische kijk op de bevolkingscijfers. Bekijken we de verhuisbewegingen en het profiel van wie naar en uit de stad verhuist, dan krijgen we een ander beeld. Bij diegenen die zich in de stad vestigen, zijn jongeren, lagere inkomensgroepen én nieuwkomers oververtegenwoordigd. Bij wie de stad verlaat, zijn jonge middenklasse gezinnen oververtegenwoordigd.

Groepen die naar de stad komen, hebben een veel zwakker inkomensprofiel dan diegenen die de stad verlaten.

Ondanks de bevolkingstoename blijven een aantal van de problemen van stadsvlucht bestaan. Zo blijft de druk op de open ruimte rond de steden. Ook financieel en fiscaal blijft er een polarisering tussen stad en rand, zij het iets minder uitgesproken dan de vorige decennia. Deze polarisering doorbreken en de stad aantrekkelijker maken voor jonge gezinnen, is dan ook een verdedigbare optie. De vraag is wel *hoe* men dit wil doen. Streeft men een gezonde sociale mix na en een opwaartse mobiliteit van meerkwetsbare groepen? Ontwikkelt men dit vanuit een project van stedelijkheid? Of zet men alles in op de middenklasse?

Stelling 4: Bange witte besturen zetten alles in op de middenklasse

Wat in vele bestuursakkoorden overheerst, is het aantrekkelijk maken van de stad voor jonge gezinnen. Dat beleid voor meer jonge gezinnen (met eigen inkomens) onttaardt echter al te snel in een beleid tegen kwetsbare groepen in (delen van) de stad. In Antwerpen draaide de verkiezingscampagne 2006 deels rond een ‘propere’ stad, letterlijk én figuurlijk. Een kwarteeuw geleden gebruikte het Vlaams Blok de bezem als symbool voor een hard opkuisbeleid: mensen waarvan die partij vond dat ze niet in het straatbeeld thuishoorden, moesten worden buiten geborsteld. In ‘propere’ versie dook dit beleid ook in stadsprogramma’s en campagnes van de klassieke partijen op. *‘Als ik burgemeester van Antwerpen word, zijn de zwervers op de Groenplaats na één week verdwenen’*, zei VLD-lijsttrekker Ludo Van Campenhout (in *Gazet van Antwerpen*, 14 sept. 2006).

Ronduit verontrustend is de verlokking die in Antwerpen uitgaat van het ‘Rotterdams model’. Daar mag men zich in bepaalde wijken enkel nog vestigen wanneer men meer dan 120% van het minimuminkomen verdient. Het Vlaams Belang omhelsde deze idee, ook al gaat ze evengoed ten koste van ‘eigen volk’ met lage inkomens, bijvoorbeeld na een scheiding. Maar ook liberalen en christen-democraten flirtten ermee. De Antwerpse christendemocraten pleitten in de campagne voor een stad die in kansarme wijken een inschrijvingsstop invoert voor *“mensen van wie het inkomen een bepaald bedrag niet overschrijdt”*. Zo groeit sluipend een beeld van een propere stad waar geen plaats is voor zwervers en mensen zonder papieren en armen. Waar je na een echtscheiding niet meer in je eigen wijk kan blijven wonen omdat je voortaan te arm bent? Een stad die niet van iedereen is en alleen voor mensen zonder problemen en met voldoende geld?

In die context is een passage in het boek van SP.a-burgemeester Janssens (2006) opvallend. Hij stelt de vraag of *“we het aandurven om ook de samenstelling van de stadsbevolking meer te sturen. Tot hoever kan diversiteit gaan? Mag eender wie naar de stad komen, mag eender wie hier blijven? Of durven we het debat aangaan om deze processen te sturen, al dan niet met harde hand? Als we uitdrukkelijk wensen dat sterkere groepen niet langer uit de stad wegtrekken, willen we dan ook dat zwakkere groepen niet (langer) naar de stad komen of er zelfs uit wegtrekken?”* (p. 19). Janssens houdt een slag om de arm. Toch weerklinkt ook hier een wij-zij-denken tussen ‘sterkere groepen’ die men wil aantrekken of houden, en ‘zwakkere groepen’ die dat verhinderen en die ‘we’ ‘dus’ uit de stad moeten krijgen. Vormt niet de armoede, maar de armen het probleem? Of wordt het binnenkort ‘Antwerpen *was* van iedereen’ als nieuwe realiteit?

In afgezwakte versie weerklinkt de campagneteneur ook in het nieuwe bestuursakkoord van de drie traditionele partijen. Citeren we de cruciale passages over huisvesting:

“Antwerpen wil een aangename stad zijn voor gezinnen in alle mogelijke samenstellingen. Het stadsbestuur wil blijven ijveren voor een betaalbare en comfortabele woning voor al deze mensen. Toch wil de stad de komende jaren in de eerste plaats extra inzetten op één doelgroep: het is voor de toekomst van de stad van groot belang dat gezinnen met kinderen in de stad blijven wonen. Of, nog ambitieuzer, dat deze gezinnen terug in de stad komen wonen. (...)

De stad wil het woonaanbod opvoeren met grote projecten voor stadsvernieuwing, en met bijkomende privé-woningen en sociale woningen (waar het huidige gemiddelde van sociale huurwoningen niet is bereikt). (...)

Antwerpen bestrijdt sociale segregatie in het wonen en streeft naar sociale vermenging door sociale woningen, betaalbare huizen en duurdere woningen zoveel mogelijk te mengen. (...)

Het stadsbestuur erkent de noodzaak aan bijkomende sociale huisvesting in Antwerpen. Maar omdat de huidige regelgeving weinig ruimte laat voor een autonoom stedelijk woonbeleid, staat het stadsbestuur voorlopig terughoudend tegenover bijkomende sociale huurwoningen op het eigen grondgebied. De stad wil meer autonomie om de woningen toe te wijzen, ook aan gezinnen met een modaal inkomen uit arbeid of aan gezinnen die bedreigd worden door sociale verdringing. Meer autonomie mag niet leiden tot willekeur. Transparantie en objectivering moeten de norm zijn bij de toewijzing, waarbij ook andere criteria dan de plaats op de wachtlijst of het inkomen een rol kunnen spelen (gezinstype, band met de buurt, leeftijd, beroepsactiviteit, draagvlak, ...).

De nieuwe Vlaamse wooncode zal de gemeenten de kans bieden om een autonoom stedelijk woonbeleid te voeren. Zodra het sociale huurbesluit Antwerpen de nodige garanties geeft, wil de stad investeren in sociale huurwoningen, maar alleen in die stadsdelen waar er vandaag weinig of geen sociale huurwoningen zijn. De sociale woningbouw moet door concept en architectuur een meerwaarde betekenen voor zijn wijk.”

Tegenover het vorige bestuursakkoord - met Groen! in de meerderheid – zijn er geen streefcijfers meer over de te bouwen nieuwe sociale woningen in de stad (vorige legislatuur voorzag men 4.000 nieuwe sociale woningen, een aantal dat bijna is gehaald) . Nu moeten eventuele sociale woningen bij voorkeur buiten de stad komen, in de stad alleszins niet voor er een sociaal huurbesluit is dat toelaat de inkomensgrenzen op te trekken, en dan nog enkel in wijken waar er minder dan gemiddeld zijn. Ik pleit niet voor wijken waar sociale huisvesting overheersend is, maar dit bestuursakkoord voorspelt een rem op de aangroei van sociale woningen, terwijl men de doelgroep wil verruimen, en dus de zwaksten zal verdringen². Men geeft prioriteit aan een woonbeleid voor de middengroepen, met verdringing als gevolg. Zwakke groepen worden uit de markt en uit de stad geprezen. Het alternatief, met name sociale woningbouw, staat onder druk. De angst voor kleur en gettovorming leidt tot verdringingsbeleid.

Stelling 5: Steden moeten meer emancipatiemachines zijn

Maar wat is het alternatief? We willen steden versterken zonder sociale verdringing. Dat vraagt een andere kijk, die vertrekt van de kracht van stedelijkheid. Maarten van Poelgeest, wethouder van Groen-Links in Amsterdam, spreekt over *de stad als een emancipatiemachine* (Platvoet & Van Poelgeest, 2005), een stad die al haar inwoners - ook tijdelijke - kansen moet geven om zich als mens te ontplooiën. Het is een wervende metafoor voor onze steden en legt de lat heel wat hoger dan een vaak te vrijblijvend gelijke-kansen-discours dat alleen geldt voor de officiële inwoners en dus de reële samenlevingsconflicten nooit kan oplossen. Werk maken om van onze steden emancipatiemachines te maken, vraagt alleszins veel meer structurele maatregelen.

² Een vrees die ook door het ACW wordt gedeeld in hun kritiek op een veel te grote terughoudendheid inzake sociale huisvesting in het bestuursakkoord: “Echter als het bouwen van sociale woningen beperkt wordt tot die gebieden waar het gemiddelde van sociale huurwoningen nog niet bereikt is, betekent dit voor de maatschappijen dat zij beperkt worden tot de residentiële wijken. De hoge prijs per vierkante meter daar maakt het voor de maatschappijen haast onmogelijk om zonder enige bijkomende ondersteuning nog verder panden of gronden te verwerven. Bijkomende sociale woningbouw wordt hierdoor zo goed als onmogelijk.” Uit <http://regio.acw.be/antwerpen/activiteiten/reactie%20bestuursakkoord.pdf>

Vernieuwend aan het beeld van de stad als emancipatiemachine is dat het een levensloop-perspectief biedt: niet iedereen moet in iedere fase van zijn of haar levensloop de stad een ideale woonomgeving vinden. Mensen die de stad verlaten is volgens de auteurs niet altijd een probleem, maar kan deel zijn persoonlijke emancipatietrajecten. Tegelijk schept het ruimte in de stad voor emancipatie en doorgroei. De stad moet steeds ruimte en doorgroei-mogelijkheden bieden voor nieuwkomers uit binnen- en buitenland, ook als die nieuwkomers niet tot de middenklasse behoren.

Stelling 6: de stad als emancipatiemachine versterken moet ook met minder stadsvlucht kunnen

Het emancipatieperspectief is aantrekkelijk als contrapunt tegenover verdringing, maar nog onvoldoende. Het biedt immers onvoldoende antwoord op de druk op de ruimte buiten onze steden. Evenmin heeft iedereen de mogelijkheid, de keuze of zin om voortdurend te verhuizen. Ik wil twee elementen aan het beeld van de emancipatiemachine toevoegen: aandacht voor binding en de groeiende kosmopolitisering van onze steden.

De Nederlandse Vromraad (2006) schuift *sociale stijging* naar voor als leidraad voor stedelijke vernieuwing. De raad pleit om de wens van bewoners om vooruit te komen als vertrekpunt voor het stedelijke vernieuwingsbeleid te nemen: '*het sociale stijgingsperspectief*'. De huidige stedelijke vernieuwing is dit te veel uit het oog verloren. Wat domineert zijn projecten van fysieke 'upgrading' voor vastgoed en initiatieven gericht op leefbaarheid en sociale cohesie. Hierdoor worden maatschappelijke en economische kansen gemist. Deze kritiek lijkt zo toepasbaar op het Antwerpse bestuursakkoord.

De keuze voor dit nieuwe perspectief heeft twee belangrijke implicaties. Allereerst moet sociale stijging in de stad mogelijk zijn. Vooruitkomen gebeurt doorgaans niet met grote sprongen maar met kleine stapjes. Daarom pleit de raad voor extra treden op de 'ladder': op het gebied van wonen, werken, onderwijs en vrije tijd. Ten tweede onderstreept het *het belang van binding* van de stedelijke middenklasse aan de stadswijken. Deze middenklasse hoeft niet van buitenaf te komen: zij woont in potentie om de hoek en al in de stad. Ze vormt het sociaal kapitaal van de stad en is nodig voor de stijging van anderen. Om deze sociale stijgers aan de stad te binden, moeten wijken extra kwaliteiten krijgen die aansluiten bij hun wensen.

Tegelijk bekritiseert de VROM-raad een invulling van de stad als emancipatiemachine waarbij men het belang zou benadrukken dat een (beperkt) deel van de middenklasse moet wegtrekken om de 'machine' te laten draaien, dat wil zeggen om voldoende plaats te hebben voor de instroom van nieuwe bewoners (VROM-raad, 2006, p.13-14). De raad kiest integendeel voor het vasthouden van een middenklasse, die groeit door sociale stijging van de stadsbewoners. Vanuit deze visie op de stad is de vraag *hoe* de stad als emancipatiemachine werkt en hoe men haperingen kan wegnemen. Maar het versterken van de emancipatiefunctie gaat samen met het versterken van de stad.

Het beleid moet zich dus positioneren in de spanning tussen de keuze voor een voor iedereen betaalbare woonmarkt en het tegengaan van selectieve middenklasse-stadsvlucht door kernversterking. Dat vereist een beleid van sociale stadsvernieuwing en eigentijdse sociale huisvesting om de druk op de woonmarkt binnen de perken te houden. Het vereist tevens aandacht voor de leefkwaliteit, de samenlevingsmogelijkheden en spanningen in wijken. En het betekent een beleid dat op alle niveau's binding versterkt, emancipatie stimuleert en so-

ciale stijging mogelijk maakt. Zeker dat laatste is in de grote Vlaamse steden problematisch met de structurele achterstelling van allochtonen en nieuwkomers.

Stelling 7: Onze steden worden kosmopolitisch, maar het beleid volgt nog niet

Wat bij dit alles nog onvoldoende aandacht krijgt, is de snelle verkleuring van onze steden. Net hier dreigt de emancipatiemachine te stokken. De overgang naar een kosmopolitische samenleving tekent zich het duidelijkst af in steden³. Globalisering is er niet abstract; ze slaat neer in de straten en pleinen. Het onderscheid tussen burgers en niet-burgers, buitenlanders en binnenlanders, mensenrechten en rechten van staatsburgers wordt er met de dag onscherper. In onze steden spelen de internationale ongelijkheden, tegenstellingen en rechtvaardigheidsvragen alsmat brutaler. Helaas durven we die amper benoemen, tenzij in repressieve termen. Het debat over *mensen zonder papieren* illustreert dit.

Laat me Antwerpen nemen en kijken naar de stad zoals velen nog niet (willen of kunnen) zien, een deels verborgen stad. Officieel telt Antwerpen anno 2006 zo'n 463.000 inwoners, waarvan zo'n 60.000 met een andere nationaliteit. Antwerpen telt 170 nationaliteiten: 12.000 mensen met een Marokkaanse nationaliteit, iets meer dan 4.000 met een Turkse nationaliteit, ruim 7.500 Nederlandse staatsburgers,

Maar Antwerpen ziet er in werkelijkheid gekleurder uit. *Zoals in alle Europese steden vertelt de wettelijke stad steeds minder over de werkelijke stad*. Naturalisaties vormen een eerste correctie op de cijfers. Bij Belgen denken we nog te gemakkelijk aan autochtonen, maar *bij steeds meer Belgen verschillen nationaliteit en etniciteit*. Het reële kosmopolitische Antwerpen is niet meer te vatten in termen van nationaliteiten. Kleinkinderen van de vroegere gastarbeiders krijgen automatisch de Belgische nationaliteit. Er zijn de naturalisaties van volwassenen, zeker na de snel-Belg-wet. Van 2001 tot 2004 werden in Antwerpen alleen al zo'n 22.000 'vreemdelingen' Belg. Ruim één op acht van de officieel gekende inwoners heeft een andere nationaliteit, maar ruw geschat meer dan één op vijf van de officiële inwoners een andere etniciteit. Mohammed staat op één in de toptien van jongensnamen bij de baby's in de stad.

Maar de echte stad laat zich zo gemakkelijk niet vatten. Duizenden mensen vallen buiten de cijfers, maar ze wonen wel in de stad. Asielzoekers zijn toegewezen aan OCMW's in het hele land, maar velen wonen in Antwerpen. Soms kiezen ze zelf om niet te blijven wonen in Reetveerdegem of Schoten aan wiens OCMW ze zijn toegewezen. Ze zoeken land-, lot- of dorpsgenoten op in de stad. Even zo vaak willen (in alle opzichten) kleine OCMW's en gemeentebesturen niet te veel kleur op het platteland, in hun verkavelingen of tussen het residentiële groen. Ze sturen 'hun' asielzoekers naar de steden, begeleid of als prooi voor huisjesmelkers. Begin 2006 had de stad Antwerpen kennis van zo'n 6.000 asielzoekers in de stad.

Helemaal onbekend zijn mensen die uitgeprocedeerd zijn en het land moesten verlaten. Toch wonen ze nog in de stad. *Ze leven er met zovelen onzichtbaar dat ze zichtbaar worden*, in Antwerpen-Noord, bij de voedselbedelingen, op de scholen of soms op straat. Ze werken onzichtbaar in keukens van onze restaurants, in ateliers van bedrijfjes of op bouwerven. Nog anderen zijn nooit in een procedure gestapt. Ze kwamen hun geluk en tijdelijk (zwart)werk zoeken, maar zowel het geluk, het werk als de tijdelijkheid verschillen van de oorspronkelijke plannen. Het restrictief vreemdelingenbeleid heeft onbedoelde gevolgen in onze steden, stelt sociologe Aleidis Devillé (2006), waarbij de pogingen tot uitsluiting van mensen zonder papieren leiden tot een verder ondergronds gaan van deze mensen.

³ Zie Beck (2004) en Beck-Gernsheim (2004). Zie ook Geldof (2006).

Ten slotte verblijven er duizenden mensen uit (nieuwe) EU-landen, vaak met een legaal toeristenvisum. Ze pendelen en werken in het zwart als poetsvrouw of in de bouw. Ze zijn het onzichtbare smeermiddel van onze economie en rijkdom. Polen vormen de zichtbare meerderheid met eigen netwerken, herkenbare Poolse nummerplaten, volgepakte wekelijkse pendelbussen, Poolse clubs, cafés en kerkdiensten, kleding, haarstijl en taal, voor wie het wil zien en horen.

Zo telt het reële, kosmopolitische Antwerpen meer dan een half miljoen inwoners, enkele tienduizenden mensen meer dan de officiële bevolkingscijfers. Officieel heeft de stad 60.000 mensen met een andere nationaliteit, *in realiteit hebben minimaal één op vier van de reële inwoners een andere etniciteit*. Dat deels verborgen, kosmopolitische Antwerpen is sterk zichtbaar in de verpauperde buurten en meer verborgen in de middenklassenwijken.

Stelling 8: Het echt kosmopolitische moet nog komen...

Toch is dit maar een momentopname. Voor een beeld van het reële Antwerpen in 2020 moeten we naar de kleuter- en lagere scholen vandaag kijken. Anno 2006 zitten in het lager onderwijs van Antwerpen binnen de Ring, inclusief de delen van Borgerhout en Berchem, meer dan de helft van de kinderen van wie de thuistaal niet het Nederlands is. Een basisschool als De Pijl (*t Atheneum) heeft (samengevoegde) klassen met liefst 40 nationaliteiten. Steeds meer kinderen binnen de stadsgrenzen hebben een andere etnische herkomst: van 100% van de leerlingen in 'zwarte' concentratiescholen tot 20% in meer 'witte' en elitaire scholen. In alle scholen vinden we – zij het in zeer verschillende mate - een mengelmoes aan nationaliteiten, een palet aan verschillende etnische achtergronden en een waaier aan levensbeschouwingen.

Wie de stad blijft bekijken in termen van Belg en niet-Belg of in andere wij/zij-termen, mist steeds meer de groeiende en meer genuanceerde realiteit van transnationaliteit, meervoudig burgerschap en meervoudige identiteiten. Een kosmopolitische blik erkent de andersheid en die meervoudige identiteiten wél. Ze vertrekt van de *ambivalentie* en waardeert die ook, in plaats van kunstmatig vast te klampen aan verouderende en afbrokkelende identiteiten. Dat biedt perspectief om te vermijden dat mensen angstig terugplooiën op gereconstrueerde en deels verkrampte identiteiten, die aan weerszijden enkel tot fundamentalisme leiden: van eigen volk tot eigen fundamentalisme eerst.

Stelling 9: onze steden zullen kosmopolitische emancipatiemachines zijn, of ze zullen niet stedelijk zijn

De vraag is niet zwart-wit *of* we in steden als Antwerpen met 170 nationaliteiten en nog meer culturen willen samenleven. De vraag is *hoe* we dit willen en kunnen, op een 21ste eeuwse stedelijke manier, voorbij het wij-en-zij. Het enige perspectief ligt in het moeizame zoeken naar een en/en-verhaal. Dat betekent zoeken naar wat alle inwoners in steden verbindt of kan verbinden. Iedere stad is de plaats voor ontmoeting, op straten en pleinen, maar ook in de scholen en nog veel te weinig in de winkels en bedrijven. Samenleven vertrekt daarbij zowel vanuit respect voor het anderszijn als vanuit de erkenning van de bestaande samenlevingsconflicten.

Durven en kunnen politici en stadsbewoners praten over de reële stad van vandaag en morgen? Of blijven velen – ook binnen de klassieke partijen – nostalgisch verlangen naar de

stad van gisteren, een stad zonder ambivalentie, waarin we mensen netjes in hokjes kunnen opdelen? Na de kerkasielen en de witte marsen tegen (al dan niet racistisch) geweld rijst opnieuw de vraag naar de duurzaamheid van de confrontatie van onze samenleving en onze steden met zichzelf. Velen politici sluiten zich verkrampd op in een catch-22: ze durven niet meer open over de reële veranderingen praten uit angst voor extreemrechts, en mede daarvoor groeit de angst voor die veranderingen verder.

Het is pijnlijk hoe het merendeel van de debatten vandaag nog vertrekt van die steeds meer voorbijgestreefde scheiding tussen 'dé Belgen' en 'dé migranten'. Niet alleen extreemrechts, maar ook de klassieke partijen en sommige allochtonen blijven in de wij-en-zij-tegenstellingen steken. Aan beide kanten van de gekoesterde demarcatielijnen gaat dan over het eigen volk eerst, over samenlevingsconflicten en over gekoesterde verschillen. Vele rechtse politici herleiden vervolgens samenlevingsproblemen tot veiligheidsproblemen: door deze nefaste verwarring krijgt de echte criminaliteit onvoldoende prioriteit en raakt het samenleven alleen verder gepolariseerd.

Willen onze steden opnieuw echte metropolen zijn, dan moeten we onze blik openen voor de bestaande kosmopolitische steden die ze zijn en nog meer zullen worden. Dat vereist ook *een meer open beleidsagenda*. De laatste jaren verschoof het debat op van integratie naar assimilatie. Vlaams Belang bepleit een 'Leitkultur' waar iedereen zich naar moet schikken of oprotten. Anderen pleiten subtieler voor assimilatie. Vanuit een kosmopolitische blik met aandacht voor de ambivalentie en transnationaliteit, zijn pleidooien voor assimilatie achterhoedegevechten. De diversiteit in de reële wereld maakt culturele mengvormen dominant, met diversiteit en pluralisme in al zijn verscheidenheid als reële 'Leitkultur'. Toch is dit geen pleidooi voor cultuurrelativisme: juist de vele mengvormen maken een debat over gezamenlijke normen en waarden meer dan ooit noodzakelijk en onvermijdelijk. Wél veronderstelt zo'n debat dialoog wil het tot wederzijds begrip en respect leiden.

We moeten durven erkennen en vertellen hoe onze steden globale en kosmopolitische steden worden, waar de globalisering zichtbaar-verborgen is in (bijna) alle straten en wijken. We kunnen ons niet langer veroorloven om als konijnen naar de lichtbak te staren *of* we dit wel willen, de vraag is *hoe we het samen organiseren*. Maken we van onze steden opnieuw open metropolen waar mensen samen naar oplossingen proberen te zoeken en van hun stad een echte emancipatiemachine durven maken? Pas wanneer we met een kosmopolitische blik naar onze steden durven kijken en ernaar handelen, kunnen ze écht uitgroeien tot steden van iedereen, zoals Antwerpen vandaag al pretendeert te zijn, zonder er naar te handelen.

Stelling 10: Gentrifiëring is geen motor voor stadsvernieuwing

Keren we tot slot terug naar de discussietekst van Guy Baeten. Terecht is zijn vraag voor wie stedelijk beleid werkt. En even terecht zijn stelling dat gentrifiëring geen motor mag zijn voor stadsvernieuwing. Een gedurfde keuze voor sociale stadsvernieuwing is een alternatief., met voldoende aandacht voor voor de reële kosmopolitisering van onze steden. De groeiende diversiteit en ambivalentie maakt aandacht voor de levenskwaliteit alle stadsbewoners allesbehalve evident. Wensen van mensen verschillen en zijn soms ook tegenstrijdig. Daarbij kan een beleid om meer jonge gezinnen met kinderen een woonplek te bieden in de stad, maar alleen wanneer het samengaat met sociale stadsontwikkeling en sociale huisvesting om woningen voor iedereen betaalbaar te houden. En mits stedelijkheid blijft en wordt gecultiveerd vanuit de kosmopolitische diversiteit in de stad. Alleen zo wordt het geen metafoor voor een propere stad met groeiende normaliseringsdwang en discipline-

ring. Dat vereist – veel meer dan vandaag – inspanningen om sociale stijging en binding te ontwikkelen als hefboven voor sociale stadsontwikkeling, zodat onze steden effectieve emancipatiemachines worden.

Referenties

- BECK, U. (2004), *Der kosmopolitische Blick*, oder: Krieg ist Frieden. Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- BECK-GERNSEIM, E. (2004), *Wir und die Anderen*. Vom Blick der Deutschen auf Migranten und Minderheiten. Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- DEVILLÉ, A. (2006), *De onzichtbare rechteloze klasse*. De leef- en belevingswereld van mensen zonder wettig verblijf in Vlaanderen en Brussel. Tijdschrift voor Sociologie, jg. 27, nr. 2, p. 131-156
- GELDOF, D. (1994), *De stad is vol/leeg*. Of: reürbanisatie ter discussie, in: Ruimtelijke Planning, februari, Vol. 2, No. 1, p. 83-101
- GELDOF, D. (2001), *De regularisatieprocedure in Antwerpen*. Een voorlopige stand van zaken en profiel van de aanvragers. In: Cuypers, D., Hubeau, B. & Foblets, M. (ed.), Migratie- en Migrantenrecht. Deel VI: recente ontwikkelingen. Brugge, Die Keure, p. 327-344.
- GELDOF, D. (2006), *De stad is een kosmos*. In: Alert, jg. 32, nr. 3, p. 66-79.
- GELDOF, D. (2006), *Kiezen voor een kosmopolitische blik*. In Samenleving en Politiek, jg. 13, nr. 7, p. 30-37
- Gazet van Antwerpen, september 2006
- JANSSENS, P. (2006), *Het beste moet nog komen*. Book & Media Publishing, Antwerpen.
- PLATVOET, L. & M. VAN POELGEEST (2005), *Amsterdam als emancipatiemachine*. Toth, Bussum
- VROM-RAAD (2006), *Stad en stijging: sociale stijging als leidraad voor stedelijke vernieuwing*. VROM-raad, Advies 054, Den Haag.

Dirk Geldof is socioloog en was schepen (1999-2000) en fractieleider (2001-2006) voor Groen! in de Antwerpse gemeenteraad. Hij is nu OCMW-raadslid te Antwerpen en werkt voor de Politieke Cel van Groen!. Dirk.geldof@groen.be